

Polabí – zlatý pruh země české

Ještě v první polovině 20. století každý věděl, kde leží zlatý pruh země české. Začínal v podhůří Orlických hor, mezi Hradcem Králové a Pardubicemi nabýval na síle a podél Labe pokračoval až k Mělníku. Dotýkal se přitom severního okraje Prahy, která vlastně – ač protékána Vltavou – leží dílem v Polabí, protože i k němu směřují její toky, jako je Vinořský potok. Pruh končil u Litoměřic, ale někteří autoři jej posouvali ještě dál na západ. Dala mu jméno barva zlátnoucího obilí.

Polabí tehdy vypadalo jinak než dnes. Zemědělská produkce byla tak významná a místní města tak bohatá, že údolím Labe vedla jedna z prvních železnic. Najednou bylo vše blízko, a tak podél železnice rostly továrny a sklady, rozrůstaly se mlýny a cukrovary a původní ryze zemědělská krajina, kde nebylo ani uhlí, ani železo, se měnila na průmyslovou zónu. Pro většinu lidí je dnešní Polabí právě jen tou směsicí rovné, zdánlivě nudné krajiny a zanikajících továren a skladů. Polabí je proto typickou krajinou, kam se nejezdí, ale jen se jím projíždí cestou někam jinam. Je to možná jeden z nejméně známých koutů Čech, právě tím, že je všem na dosah a nějak samozřejmě blízko.

Ve skutečnosti se krás a památek tohoto zlatého pruhu nedá dopočítat, protože jeho historie je dlouhá a spletitá. Vše začíná někdy koncem poslední ledové doby, kdy krajinu pokrývaly lehké a velmi úrodné tmavé půdy, kterým se všude na světě říká černozemě. Neuvědomujeme si to, ale právě v této krajině nalézáme jedny z nejkvalitnějších půd celého světa, které při správné péči dávají úrodu již osm tisíc let. Ukažte mi stroj nebo továrnu, která by dokázala vyrábět něco tak potřebného jako mouku celé tisíce let! Labské údolí mělo ještě další výhodu – v suchých letech získávalo podzemní vodu doplňovanou Labem z podkrkonošských sněhů.

Pravěcí zemědělci obsazovali vyšší říční terasy, kam nezasahovaly záplavy. V okolních kopcích si budovali rozsáhlé kruhové svatyně, kterým se říká rondely. Tvarem se podobaly známému anglickému Stonehenge, ale byly jen ze dřeva a hlíny, takže se dochovaly jen jako nenápadné kruhy vyplněné hlínou trochu jiné barvy. Byly to stavby ještě o něco starší než egyptské pyramidy a možná v nich probíhaly podobné obřady.

Nejvíce divokou částí krajiny zůstávala sama řeka s celým pásem paralelních toků a opuštěných říčních ramen porostlých lužním pralesem, ve kterém až do vrcholného středověku žili největší jeleni z celých Čech. Ti se nepásli na chudých horských loukách, ale na té nejbujnější trávě střední Evropy. Na pahorcích podél toku, tak aby byly blízko řece, ale mimo dosah povodní, vznikaly osady a města. Toto staré založení „na kopečku u řeky“ je dobře vidět třeba u Kolína, Čelákovice nebo Přelouče. Hradů bylo málo, ale v každé druhé vsi stával románský kostelík. Tak v šelestu zlátnoucích klasů, pod vysokým nebem se skřívánčí písní ubíhaly věky. Staré cesty a lidnatá města přitahovaly kupce i armády. U Lipan se střetli husité a jen o kousek dál u Kolína v podobné krajině s mírnými svahy – tak příhodně pro velkou bitvu – bojoval o pár století později generál Laudon s Prusáky.

Cestu zlatým pruhem bych začal na kdysi mocném hradu na jedné z mála polabských skal – Kunětické Hoře. Navštívil bych pro pocit paměti a času obrovské slovanské hradiště v Kouřimi. Stavil bych se v románském kostelíku v Záboří a asi i v nedokončené katedrální stavbě v Kolíně. Dalšíh míst je bezpočet – mělnická skála, zámky v Loučni, Mcelech či Liběchově anebo na samém okraji zlatého pruhu ležící zahrada Čech – Litoměřice. Neměli bychom minout poutní město Starou Boleslav, kde byl zabit kníže Václav, i nedaleký zámek v Brandýse, kam zajížděl Rudolf II.

CÍLEK, Václav. *Krajiny domova: chodit, hledat a dívat se*. Praha: Albatros, 2018. S. 25–26. (Zkráceno.)

Zkoumavé čtení: systematické zavedení dílny čtení a oborového čtení do výuky na 2. st. základních škol /na víceletá gymnázia v ČR“, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016346.

Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.

Předmět: zeměpis / dějepis

PLÁN	
Cíl – čtenářský	Žák zběžně přelétne text a dokáže v něm nalézt pasáž odpovídající na vybranou otázku. Žák dokáže informace z textu vizualizovat (např. nakreslit mapu, zanést do již existující známé mapy, popsat své asociační vizuální představy apod.)
Cíl – oborový (alespoň v náznaku...jaké části hodiny se práce s textem týká)	Žák vlastními slovy vysvětlí proměnu zemědělské oblasti ČR v průmyslovou, dokáže ji zanést do mapy anebo na mapě naléznout. (Z – Česká republika, regiony ČR, zemědělství a průmysl; D – průmyslová revoluce – proměna ekonomiky, krajiny, měst, společnosti...)
Předpokládaný věk čtenářů	Cca 13/14 let
Bibliografická citace použitého textu (případně zmínky o úpravě)	CÍLEK, Václav. <i>Krajiny domova: chodit, hledat a dívat se</i> . Praha: Albatros, 2018. S. 25–26. (Zkráceno.)
Metoda (případný odkaz na učebnici)	Skenování (vyhledávání detailní či specifické informace v textu) – učebnice viz s. 8–11. Vizualizace – učebnice viz s. 14–15.
Poznámky, pomůcky	V kontextu zběžného přelétnutí textu (skimming, skenování) se text jeví spíše jako náročnější. Jednotlivé odstavce jsou do značné míry provázané a jejich obsahové vymezení proto není na první pohled zcela zřejmé. Právě díky tomu můžeme s pomocí tohoto textu demonstrovat rizika spojená s rychlým přelétnutím textu, zvláště pak převzetí chybné odpovědi. Je velmi pravděpodobné, že při práci se zběžným přelétnutím tohoto textu se nám naskytne příležitost si ukázat, že rychlé čtení může vést k chybovosti a že je dobré jej vždy provázat s detailním čtením konkrétní pasáže (tedy, že je vhodné si rychlým přelétnutím textu vyhledat pasáž, kde je pravděpodobně odpověď na moji otázku, ale před uvedením odpovědi si alespoň tuto pasáž detailně přečíst a ověřit si, zda skutečně jde o odpověď na moji otázku). Uvedme si konkrétní příklad z činnosti skenování na práci s otázkou „Jaké přírodní bohatství můžeme v Polabí nalézt?“ (viz níže). Odpověď na tuto otázku nalézáme především ve třetím odstavci, který uvádí, že v Polabí nalezneme jednu z nejúrodnějších zemí, druhý odstavec se však zmiňuje o uhlí a železe. Mohli bychom snadno získat dojem, že

	<p>přírodním bohatstvím Polabí je tedy úrodná zem a nerostné suroviny (železo, uhlí), pokud si ale přečteme druhý odstavec pozorně, zjistíme, že je zde uvedeno, že v Polabí není ani železo, ani uhlí, tento odstavec tedy skutečně odpovídá na naši otázku, ale pokud si jej nepřečteme pozorněji, naše odpověď bude chybná. Text nám také umožňuje poměrně snadno vytvořit otázky, na které nalezneme odpověď ve více odstavcích (viz modelové otázky níže), také to skenování ztěžuje a nabádá k pozornějšímu čtení zběžným čtením vytipovaných pasáží. Text může být kromě zeměpisu vhodný také v rámci výuky dějepisu, v rámci dějepisu se nabízí například vizualizace krajiny před a po průmyslové revoluci (příp. i v obdobích starších).</p>
--	--

Možný průběh činnosti a modelové řešení:

Skenování (zběžné čtení)

1. Co se změnilo se zavedením železnice v Polabí? (2)
2. Kde leží oblast, které se říká zlatý pruh země české? (1)
3. Kdy se Polabí proměnilo ze zemědělské oblasti na průmyslovou? (2)
4. Jak získala oblast označení „zlatý pruh“? (1)
5. Jak vypadala krajina Polabí ve středověku? (5) Jak vypadala krajina Polabí v pravěku? (3, 4)
6. Jaké přírodní bohatství můžeme v Polabí nalézt? (3, 2)
7. Jaká větší či významná města leží v oblasti Polabí? – (1, 5, 6)
8. Jaké historické památky či historicky významná místa můžeme v Polabí navštívit? (5, 6)
9. Proč není Polabí častým cílem turistů? (2)
10. Kdo dal Polabí název „zlatý pruh“? (odpověď v textu není)

V závorkách u každé otázky je uvedeno číslo odstavce (příp. odstavců) obsahujícího odpověď na otázku. Z těchto modelových otázek můžeme využít pouze některé vybrané, případně je samozřejmě možné vytvořit vlastní otázky, více přizpůsobené např. cílům hodiny. Zařadit otázky, na které v textu není odpověď je vhodné spíše u žáků, kteří již techniky zběžného přelétnutí textu znají, neboť zvyšují obtížnost takové práce s textem.

Vizualizace (detailní čtení)

Možnosti vizualizace v zeměpise

- Zakreslení do mapy (např. podle názvů měst zakreslit žlutě/zlatě oblast Polabí aj.)
- Vyznačit si v mapě města/řeky/památky o kterých se text zmiňuje (příp. vytvořit např. turistického průvodce Polabím – možno s využitím posledního odstavce anebo i jako rozsáhlejší projekt)

Zkoumavé čtení: systematické zavedení dílny čtení a oborového čtení do výuky na 2. st. základních škol /na víceletá gymnázia v ČR“, reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_076/0016346.

Projekt je financován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR v rámci Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání.

- Slovní vizualizace (Jak si představuješ, že vypadala tato krajina ve středověku? Jaké pasáže textu ti pomohli si to představit?)
  - o Krajinu Polabí ve středověku si představuji proměnlivě. Na jaře se tady všechno zelená, prameny se ženou velkou rychlostí z kopců do údolí, vlévají se do stále větších řek až se všechny sejdou v Labi a protékají krajinou rozkvetlých luk, do kterých se rozvodněná řeka nespoutaně rozlévá, polí, které se mezi tmavě hnědými brázdami pomalu začínají zelenat, a rozsáhlých lesů, ve kterých běhají vysocí jeleni s mohutným parožím a spousta jiné zvěře. Krajina pod horami je rozsáhlá a spíše rovinatá, rozlehlá. S létem se krajina stále více zelená, lidé tu pracují na polích, práce je to těžká, ale smysluplná, protože na přelomu léta a podzimu jim země vrací všechno úsilí, které do ní vložili. Pole zlátnou a klasy se vlní ve větru jako obrovská zlatá řeka, podobné té, která protéká celým Polabím. Lidé nestaví své domy přímo u Labe, bojí se řeky, která po každé zimě zdivočí, proto si staví malé osady v jejím okolí, ale dost vysoko, aby na ně záplavy nedosáhli. Osady jsou dřevěných roubených domků a v některých z nich stojí malé kamenné kostelíky dohlížející na každodenní život a tvrdou práci zdejších lidí.
(Pomohli mi pasáže z textu: „Dala mu jméno barva zlátnoucího obilí.“ „Nejvíc divokou částí krajiny zůstávala sama řeka s celým pásem paralelních toků a opuštěných říčních ramen porostlých lužním pralesem, ve kterém až do vrcholného středověku žili největší jeleni z celých Čech.“ „Hradů bylo málo, ale v každé druhé vsi stával románský kostelík.“ Aj.)

Možnosti vizualizace v dějepise

- Pracujeme spíše s detailním čtením (pro potřeby dějepisu můžeme text i zkrátit, můžeme v textu nacházet příčiny i důsledky průmyslové revoluce (zvláště odstavec 2), sledovat proměnu krajiny (co po lidech v krajině zůstalo napříč dějinami).
- Slovní vizualizace (Popiš, jak si představuješ krajinu Polabí před průmyslovou revolucí? Jak vypadal krajina Polabí po začátku průmyslové revoluce? Jaké konkrétní pasáže z textu ti pomohly si krajinu představit?)
  - o Polabí před průmyslovou revolucí: viz výše.
  - o Polabí po začátku průmyslové revoluce: Představuji si Polabí jako kraj, kde je stále mnoho zlátnoucích polí a těžce pracujících lidí. Přesto je něco jinak. Jako by ubylo vysokých jelenů v lesích, jako by řeka po zimě divočila jinak... Osady jsou větší, už to není jen pár roubených domků. A mezi zlatavými poli se žene obrovský kovový stroj, který za sebou na nebi zanechává obrovská šedá oblaka. Někteří lidé už nežijí z přírody a pro přírodu, tak jako dřív. Kdo by se taky pořádně jen lopotil na poli, když teď můžeme mnohem víc – můžeme se tak rychle dostat do zcela jiných měst, do jiných zemí. A když nám stroj může pomoci v cestování, proč by nemohl s prací? Pošleme na pole stroje, které tady vyrobíme. Založíme továrny – areály vysokých šedých budov a skladiště pro naše stroje. Zlato Polabí jako by postupně ustupovalo té nekonečné šedi – šedi betonu a kouře parní lokomotivy a spěchu. Šedi, která člověku umožní neskutečné, potřebné a skvělé věci, ale která ho také trochu odtrhne od krajiny a přírody.
(Pomohli mi pasáže z textu: „Zemědělská produkce byla tak významná a místní města tak bohatá, že údolím Labe vedla jedna z prvních železnic. Najednou bylo vše blízko,

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

a tak podél železnice rostly továrny a sklady, rozrůstaly se mlýny a cukrovary a původní ryze zemědělská krajina, kde nebylo ani uhlí, ani železo, se měnila na průmyslovou zónu.“)